

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7229

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK**

ГОДИНА 2

VOLUME II

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF LAW**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF LAW**

За издавачот

Проф. д-р Јован Ананиев

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева
Проф. д-р Јован Ананиев
Доц. д-р Љупчо Сотироски
М-р Ана Никодиновска Крстевска

Редакциски одбор

Проф. д-р Јован Ананиев
Доц. д-р Љупчо Сотироски
Доц. д-р Борка Тушевска
М-р Ана Никодиновска Крстевска

Главен уредник

Проф. д-р Јован Ананиев

Одговорен уредник

Доц. д-р Љупчо Сотироски

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Правен факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph.D.
Prof. Jovan Ananiev, Ph. D
Ass. Prof. Ljupčo Sotiroski, Ph. D
Ana Nikodinovska Krstevska, M.A.

Editorial staff

Prof. Jovan Ananiev, Ph. D
Ass. Prof. Ljupčo Sotiroski, Ph. D
Ass. Prof. Borka Tuševska, Ph. D
Ana Nikodinovska Krstevska, M.A.

Managing editor

Prof. Jovan Ananiev, Ph. D

Editor in chief

Ass. Prof. Ljupčo Sotiroski, Ph. D

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Printing

„Vtori Avgust“ - Štip
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Štip
Faculty of law
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА

д-р Јован АНАНИЕВ Анализа на демократскиот капацитет на единиците на локалната самоуправа во Република Македонија	5
д-р Марко АНДОНОВ Некои аспекти на застапувањето на акционерите согласно законот за трговски друштва	21
м-р Димитар АПАСИЕВ Ius Naturale подзаборавениот правец во философијата на правото	33
м-р Владимир АРСОВ Големата повелба за народите од 1215 година. Историски развој и нејзиното значење за развојот на уставното право како гранка на правото во Англија и светот	53
д-р Снежана БИЛИЌ-СОТИРОСКА Потребата од промена на компетенциите во развојот на човечките ресурси во постресецкиот период	65
д-р Ненад ГАВРИЛОВИЌ Концептуални постановки на непосредното и посредното застапништво, vis-à-vis откриеното и неоткриеното застапништво	77
м-р Илија ГРУЕВСКИ Технологијата како фактор на економскиот раст низ правците на економската теорија	105
м-р Олга ЃУРКОВА Влијанието на римскиот казненоправен систем врз модерните казнени системи	117
м-р Кристина МИШЕВА Ликвидација на отворени инвестициски фондови	127
д-р Андон МАЈХОШЕВ Правно уредување на плата во меѓународните инструменти и во националното законодавство на Република Македонија	137
м-р Марија РАДЕВСКА Концепт на нематеријална штета – правна регулатива и правни тенденции	147
м-р Ана НИКОДИНОВСКА КРСТЕВСКА Концептот на нормативна моќ на Европската унија	163
д-р Страшко СТОЈАНОВСКИ Основни претпоставки за поставеноста на правниот систем во рамките на доцноосманлиската империја	173
д-р Борка ТУШЕВСКА Мерки на одбрана на акционерските друштва од преземање контрола	189

Уставно право
Стручен текст

УДК: 342.4(410.1) „1215.,
Professional paper

м-р Владимир Арсов

М. А., Vladimir Arsov

ГОЛЕМАТА ПОВЕЛБА ЗА НАРОДИТЕ ОД 1215 ГОДИНА. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ И НЕЈЗИНОТО ЗНАЧЕЊЕ ЗА РАЗВОЈОТ НА УСТАВНОТО ПРАВО КАКО ГРАНКА НА ПРАВОТО ВО АНГЛИЈА И СВЕТОТ

Апстракт: Magna Carta Libertatum или големата повелба на народите претставува документ кој е заклучен помеѓу кралот Јован без земја (John Lockland) и англиските барони, кој прокламира правила кои се дел од англиското право, со кој кралот писмено се обврзува да им гарантира одредени правила и норми на англиските феудалци кои тие веќе ги користеле врз основа на уставните обичаи. Повелбата претставува најстар уставен документ на феудална Англија, но воедно претставува основа на повеќе устави, не само во англиското говорно подрачје, туку и во целиот свет. Иако во најголем дел членовите од Magna Carta денес се укинати, таа претставува документ со огромно значење особено во областа на уставното право.

Клучни зборови: *Magna Carta Libertatum, Големата повелба, Хабеас корпус акт (The Habeas Corpus Act), устав, уставно право, Петиција на правата, Спогодбата на народите (Agreement of the people), Билот на правата (Bill of Rights), Домот на лордовите, Уставот на САД*

THE GREAT CHARTER OF LIBERTIES SINCE 1215. HISTORICAL DEVELOPMENT AND ITS IMPORTANCE FOR THE DEVELOPMENT OF THE CONSTITUTIONAL LAW AS A BRANCH OF THE ENGLISH LAW AND THE WORLD

Abstract: The Great Charter of the Liberties (Magna Carta Libertatum) presents a document which is concluded between the King John Lockland and the English barons, which proclaims rules that are part of the English law, with which the King, in writing, obligates himself to guarantee certain rules and norms to the English feudals, which they already used them based on the statutory practices. The Charter itself presents the oldest statutory document of

feudal England, but at the same time it presents a basis for more constitutions, not only in the English-spoken region, but also in the whole world. Even the most articles of the Great Charter are abolished today, it presents a document with huge importance, especially in the area of the statutory law.

Key words: *Magna Carta Libertatum, The Great Charter of Liberties, the Habeas Corpus Act, Constitution, Constitutional right, Petition of the Rights, Agreement of the People, Bill of Rights, the Home of the Lords, Constitution of the USA*

Краток историски развој и значењето на Големата повелба за слободите

Големата повелба за слободите претставува англиска повелба, која оригинално е објавена во 1215 година, која исто така била преиздадена подоцна во XIII век со модификации во содржината. Таа содржи преамбула и нормативен текст од 63 амандмани. Повелбата за прв пат стапува во сила во 1225 година, а верзијата од 1297 година, со долгото име Големата повелба на слободите на Англија и на слободите на шумите – сè уште стои во статутарните книги на Англија и Велс. Во делот на преамбулата се наведуваат договорните страни и целите на документот, додека во нормативниот текст се запишани слободите и правата на феудалците и нивните наследници. Повелбата од 1215 година барала од кралот Јован да прокламира одредени слободи и права, да почитува одредени правни процедури и да прифати дека неговата волја не е арбитрарна, односно да прифати дека неговата волја е ограничена со закон.

За време на неговото владеење, комбинацијата од зголемени даноци, неуспешни војни и конфликтот со папата го направи кралот Јован непопуларен меѓу бароните. Некои барони започнале и да заговараат против нивниот Крал, но ветувањата дадени на северните барони и потчинувањето на кралот Јован кон римокатоличката црква при што се обврзува да плаќа папски данок, успеал да ја одложи француската инвазија во 1213 година.

Во 1215 година, некои од најзначајните и највлијателните барони започнале отворен бунт против нивниот крал поради драстичното зголемување на даноците на неговите поданици. Ваквите бунтовништва не биле особено невообичаени во овој период. Секој крал кој владеел по кралот Вилијам Освојувачот се соочувал со разни бунтови. Меѓутоа, во секој претходен случај имало очигледен алтернативен монарх кои бил поддржан од страна на бунтовниците. Поради оваа причина, наместо да

Големата повелба за народите од 1215 година. Историски развој и нејзиното значење за развојот на Уставното право како гранка на правото во Англија и светот

бараат нов монарх на тронот, бароните решиле да го базираат нивниот бунт врз угнетувачката власт на кралот Јован. Во јануари 1215 година, бароните направиле заклетва дека тие ќе стојат цврсто за слободите на црквата и кралството и ќе бараат од кралот Јован да ја потврди Повелбата на слободите¹. За време на преговорите помеѓу бароните и кралот Јован во периодот помеѓу јануари и јуни 1215 година се појавил еден нов документ, што историчарите го нарекле „Непознатата повелба на слободите“, од која седум членови подоцна ќе се појават во „Членовите на бароните“ и во „Повелбата од Runnymede“. Во мај кралот Јован понудил да се достават прашања до комитетот за арбитража со папата, како врховен арбитер, но бароните продолжиле со нивното спротивставување. Бароните, со поддршка од принцот Луј – францускиот наследник и кралот Александар II на Шкотска навлегле во Лондон, на 10 јуни 1215 година и го присилувале кралот Јован да го потврди веќе подготвениот документ со неговиот печат во областа Runnymede². По неколку денови преговарање кралот Јован на 15 јуни 1215 година „доброволно“ ја ограничува својата волја и го потпишува документот кој денес е познат под името **Magna Carta Libertatum**. За возврат, бароните ги обновиле своите заклетви за поддршка на кралот Јован на 19 јуни 1215 година. Формалноста на документот од овој договор помеѓу кралот и бароните бил направен од кралската канцеларија на 15 јули истата година. Ова била оригиналната Magna Carta која е напишана на латински јазик во четири исти примероци. Копии на овој документ биле испратени до значајни функционери, бискупи и шерифи и до денес е зачуван дел од оригиналниот пергамент на кој е напишана и може истиот да се види во комонвелтот. Документот од 1215 година содржел повеќе членови и амандмани. Еден голем дел кој денес се нарекува член 61 (оригиналниот документ не бил поделен на членови) и во овој член кој го основал комитет од 25 барони било запишано дека тие би можеле во кое било време да се спротивстават и да ја отфрлат волјата на Кралот, во случај тој да ги прекрши правилата кои се предвидени во Повелбата. Овој комитет од 25 барони дури можел и да ги заплени замоците и каков било друг имот ако се сметало дека тоа е потребно и е во интерес на граѓаните и црквата. Недовербата помеѓу двете страни биле застрашувачка. Она што бароните сакале да постигнат било симнување на кралот Јован од тронот. Членот 61 претставувал сериозен предизвик за авторитетот на кралот Јован како монарх. Јован се откажал од потпишувањето на овој член. Папата Инокентие III исто така го анулирал „срамниот и

¹ Треба да се прави разлика помеѓу Повелбата на слободите и Големата повелба на слободите (Magna Carta Libertatum). Повелбата на слободите била издадена во 1100 од страна на Кралот Хенри I за да ја ограничи својата власт, особено во областа на црковните функционери и англиското благородништво.

² Runnymede е росна полјана покрај течението на реката Темза во англиската област Беркшир и е околу 20 милји (42 километри) на запад од централен Лондон

понижувачки“ документ, кој сметал дека со сила му е наметнат на кралот преку „насилство и страв“. Папата ги одбил сите ограничувања на кралот, сметајќи дека со тоа ќе биде нарушено достоинството на кралот Јован како легитимен претставник на божјата волја на земјата. Тој, исто така, документот го сметал како навреда на авторитетот на црквата врз кралот и врз папските територии на Англија и Ирска – поради што го ослободил кралот Јован од неговата заклетва кон црквата. Бароните знаеле дека нема да можат да го ограничат кралот Јован со Magna Carta, па затоа тие барале нов крал. Англија била фрлена во граѓанска војна, позната како Првата баронска војна. Со неуспехот на Magna Carta да обезбеди мир и да го ограничи владеењето на кралот Јован, тие барале потрадиционален тип на бунтовништво, односно барале да се замени монархот со нов. Бароните ја понудиле круната на Англија на принцот Луј на Франција, иако бил Французин. Како средство за запирање на војна Magna Carta била неуспешна и била одбиена од повеќето барони и била правно валидна не повеќе од три месеци. Смртта на кралот Јован во 1216 година било она што ја обезбедило иднината на Magna Carta.

Големата Повелба од 1216 до 1369 година. Повелбата од 1216 година

Деветгодишниот син на Кралот Јован – Хенри бил крунисан и именуван како нов крал на Англија, иако поголемиот дел од Англија бил под влијание на узурпаторот принц Луј. Папскиот легат Гуала Бичери прогласил света војна против принцот Луј и бароните, додека лицата кои биле лојални на кралот Јован сега се ориентирале кон новиот крал, односно неговиот син Хенри. На чело на лојалистите стоел Вилијам Маршал³. Вилијам Маршал, заедно со папскиот легат⁴ Гуала Бичери ја издале Повелбата на слободите, базирана на Повелбата од Runnymede, во име на кралот на 12 ноември 1216 година, со цел да ги ослабнат бунтовниците. Оваа Повелба се разликува од онаа од 1215 година единствено во тоа што има 42, а не 61 член. Особено е важно отстранувањето на неславниот член 61. Оваа Повелба била издадена посебно и за Ирска. Следејќи го крајот на Првата баронска војна и Договорот од Ламбет⁵ – Повелбата на слободите (Carta Libertatum) била издадена повторно како онаа од 1216 година, но со одредени измени, а секако и посебно е издадена и за Ирска. За разлика од

³ Сер Вилијам Маршал (1147 – 14 мај 1219 г.) бил првиот гроф од Пемброук. Архиепископот од Кантербери – Стивен Лангтон го опишува како „најголемиот витез“ во тоа време.

⁴ Папски легат претставува лице кое е личен претставник на папата во други нации.

⁵ Договорот од Ламбет бил значаен договор потпишан во 1217 година од страна на принцот Луј на Франција, со што тој ја прекинува својата воена поддршка во Првата баронска војна и става крај на своите претензии кон круната на Англија.

Големата повелба за народите од 1215 година. Историски развој и нејзиното значење за развојот на Уставното право како гранка на правото во Англија и светот

Повелбата од 1216 година, во новата Повелба 42-та члена биле проширени на 47. Значаен момент во историјата на Magna Carta е кога мал дел од оригиналната Повелба ќе се прошири со нов материјал за да се формира комплементарна Повелба – Повелбата на шумите. Со ова се формира една врска помеѓу двете повелби. Терминот Magna Carta Libertatum започнал да се користи од писарите за да ја разликуваат поголемата и поважна повелба од онаа за шумите. Терминот, исто така, се користел ретроспективно за да се опишат претходните повелби, кои порано се нарекувале Carta Libertatum, со што оваа Повелба станала позната под името Magna Carta или Magna Carta Libertatum.

Големата Повелба од 1225 година

Со стекнувањето на полнолетството, кралот Хенри III бил повикан да ги потврди повелбите. Хенри ја преиздадел Magna Carta во скратена верзија со само 37 члена. Ова била првата верзија на Повелбата која влегла во англиското право. Повелбата на слободите вклучувала и нова изјава дека била издадена спонтано и со слободната волја на кралот. Додека пак во 1227 година, кралот Хенри III прогласил дека сите идни повелби треба да бидат издадени под неговиот печат. Едвард I од Англија ја преиздал Повелбата од 1225 година во 1297 година за возврат за воведување на нов данок. Од уставен аспект, Magna Carta на Едвард I е најзначајната. Оваа верзија и денес стои во англиското статутарно право.

Документот Confirmatio Cartarum u Articuli super Cartas

Документот Confirmatio Cartarum (Конфирмација на повелбите) бил објавен од страна на Едвард I во 1297 година. Во Конфирмацијата, кралот Едвард повторно ги прифатил Magna Carta и Шумската повелба како концесија за данок. Папата Клемент V ја анулирал Confirmatio Cartarum во 1305 година. Како дел од повторното прифаќање на повелбите во 1300 година бил додаден дополнителен документ – Articuli super Cartas. Овој документ се состоел од 20 члена и барал решение на проблемот со стапувањето во сила на повелбите. За време на владеењето на Едвард III биле донесени шесте статuti и биле изгласани шест мерки во периодот меѓу 1331 година и 1369 година, кои подоцна биле наречени „Шесте статuti“, во кои тие барале разјаснување на одредени делови од повелбите. Непостојаноста на Повелбата барала од наредните генерации преку петиција да бараат од кралот повторно да ја потврди и прифати Magna Carta, но секако истата и да ја почитува. Помеѓу XIII и XV век, Magna Carta била потврдена триесет и два пати, според Сер Едвард Коук, но се смета дека била потврдена дури и четириесет и пет пати. За последен пат била потврдена во 1423 година, од страна на кралот Хенри VI.

Укинување на членови од Повелбата

Укинувањето на член 26 во 1829 година бил првиот пат кога член од Magna Carta бил укинат. Со ставање крај на неповредливоста на овој документ, во следните 140 години речиси целата Повелба ќе биде укината, оставајќи ги единствено членовите 1, 9 и 26 во сила по 1969 година. Главно, најголем дел од членовите биле укинати во Англија и во Велс со Актот за ревизија на статутарното право од 1863 година (Statute Law Revision Act) и во Ирска со Актот за ревизија на статутарното право на Ирска од 1872 година (Statute Law Ireland Revision Act).

Содржина на повелбите

Magna Carta има преамбула и нормативен текст. Во преамбулата се наведуваат договорните странки и целите на документот, а во нормативниот текст се запишани слободите и правата на феудалците и на нивните наследници. Во своето оригинално издание, Magna Carta била напишана на латински. Голем дел од содржината била копирана, односно препишана збор до збор, од Повелбата на слободите на Хенри I, објавена кога Хенри станал крал во 1100 година, во која тој рекол дека ќе почитува одредени права на црквата и бароните, како на пример да не ги присилува нивните наследници да го купуваат нивното наследство. Многуге преиздавања на Повелбата придонеле до голем број на отстранување на членови од првобитната Повелба. Од некои членови дури била формирана и посебна повелба – Повелбата на шумите. Важно е да се стави акцент на фактот дека Повелбата од 1215 година не била нумерирана и не била поделена во параграфи и посебни членови. Овој систем на нумерирање, кој се користи денес, бил креиран од страна на сер Вилијам Блекстоун⁶ во 1759 година.

Одредби на Повелбата

Во Magna Carta имало одредби кои регулирале различни прашања. Биле предвиден неприкосновеност на правата и привилегиите на англиската црква, како и немешање на кралот во изборите за црковните функции. Кралот ги потврдил правата на бароните, односно на непосредните кралски вазали и на тој начин кралот се откажал од распишување на самоволни даноци и зголемување на даноците, како и злоупотреба на старателството над имотот на неполнолетните. Било предвидено и ограничување на интервенцијата на кралските судови во областите на патримонијалните судови во решавањето на предметите на слободните

⁶ Сер Вилијам Блекстоун (10 јули 1723 – 14 февруари 1780 г.) бил англиски правник, судија и политичар во XVII век.

Големата повелба за народите од 1215 година. Историски развој и нејзиното значење за развојот на Уставното право како гранка на правото во Англија и светот

сопственици. Повелбата ги потврдила и старите слободи на градот Лондон, како и на другите градови, а исто им ги признала и правата на трговците – на домашните и на странските – да можат слободно да влегуваат и излегуваат од Англија и да можат да тргуваат без никакви вознемирувања. Биле потврдени и мерки за тежина кои биле неопходни за трговијата. На слободните селани им било ветено дека нема да бидат оптоварувани со неподносливи глоби и дека нема да бидат упропаствувани од истите. Се предвидувало и дека ниеден слободен граѓанин нема да биде затворен, уапсен, прогонет или нема да му биде одземен имот без законска пресуда. Повелбата за остварување на своите одредби предвидувала бароните да изберат Совет од дваесет и пет лица. Во случај на повреда на одредбите од Повелбата од страна на кралот, бароните имале право на побуна.

Значењето на Големата повелба за слободите и членови кои сè уште се на сила до денес

Значењето на Големата повелба на слободите се состои во тоа што за првпат во историјата на уставноста конкретен пример го афирмира нејзиниот договорен карактер и истиот претставува документ кој за првпат експлицитно го лоцира легитимитетот на државната власт во волјата и согласноста на управуваните субјекти (government by consensus)⁷. Повелбата претставува прв пишан документ кој ја има прифатено клаузулата за суперматеријата на правото во однос на власта. Исто така, претставува документ со кој се утврдуваат правните граници на кралската власт, а воедно ја навестува и појавата на современото начело на законско однесување на државните органи во постапката за заштита на човековите слободи и права. Единствено три вредности останале дел од правото на Англија и Велс, и се сметаат како дел од некодификуваниот устав. Лордот Денинг⁸ ја опишал како „најголемиот уставен документ на сите времиња – основа на слободата на индивидуата наспроти арбитрарниот авторитет на деспотот“. Во говор во 2005 година, Лордот Вулф⁹ ја опишал како „Прва од серија на инструменти кои сега се признаваат како документи со посебен

⁷ Шкарик, Светомир и Силјановска-Давкова, Гордана (2007) Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје.

⁸ Баронот Алфред Томпсон Денинг, повеќе познат само како лорд Денинг бил британски војник, математичар, правник и судија. Своето познавање од областа на математиката и правото го стекнал на Универзитетот во Оксфорд. Во 1938 година станал кралски советник.

⁹ Баронот Хари Вулф, односно лорд Вулф бил господар и чувар на записите на кабинетот на Англија од 1996 сè до 2000 година, а потоа станал главен судија на Англија и на Велс од 2000 до 2005 година.

уставен статус“, во група со Habeas Corpus Act¹⁰, Петицијата на правата¹¹, Спогодбата на народите, Bill of Rights и др.

Првите три вредности од Повелбата претставуваат основа за појава и развој на либералната демократија, додека последните три вредности претставуваат основа за појава и развој на правната држава и современиот конституционализам. Петицијата на правата непосредно се повикува на Големата повелба за слободите со која се забранува апсење на слободните граѓани и одземање на неговиот имот без законска основа и законско судење. Петицијата на правата содржи десет члена со кои се пропишани ограничувачките норми за кралската власт:

- Никој не може да биде казнет без законско судење и без законска основа, не може да се воведуваат нови даноци, царини или други давачки без согласност на Парламентот; никој не може да биде затворен, лишен од наследство, погубен или протеран без постапка утврдена со закон; никој не може да биде присилен да плаќа какви било давачки без закон донесен од Парламентот; се укинуваат вонредните судови кои одлучуваат за човековите права врз основа на воен закон и се забранува присилно сместување на војници во приватните домови и на материјален товар на граѓаните. За разлика од петицијата за правата, спогодбата на народите или уште позната како документ (Agreement of the people)¹² не бил формално признаен и усвоен како официјален, сепак има одредено влијание врз уставите низ светот. Во овој документ лаверите, како составен дел од војската на Кромвел ги изложуваат своите ставови за уставните реформи кои се случуваат во Англија во средината на XVII век. Трајната вредност на Спогодбата се состои во тоа власта на претставничкото тело да се ограничи во интерес на заштитата на правата и слободите на човекот. Сепак, оваа идеја е актуелна во сите земји со претставничка демократија¹³. Подоцна, како водач на англиската револуција, Оливер Кромвел во 1649 година успева да го погуби кралот Чарлс I и успева да ги укине кралството и Домот на лордовите¹⁴. Во 1653 година е донесен еден од најважните

¹⁰ Habeas Corpus Act (1679) е акт на Парламентот во Англија, објавен за време на владеењето на кралот Чарлс II, со цел да се дефинира и зацврсти стариот прерогатив writ, со кој лицата кои се неправедно приведени не можат да бидат изведени пред суд.

¹¹ Петицијата на правата (Petition of Right) од 1628 година претставува англиски конституционален документ што ги утврдува односите меѓу кралот и Парламентот врз правна основа.

¹² Документ од 1649 година на радикалното крило на пуританската револуција во Англија.

¹³ Филип Лово. Velike savremene demokratije, Sremski Karlovci, Novi Sad 1999, str. 245.

¹⁴ Домот на лордовите, настанат од Големиот совет кого го сочинувале крупните феудални и црковни големодостојници и денес го има сочувано својот аристократски карактер.

Големата повелба за народите од 1215 година. Историски развој и нејзиното значење за развојот на Уставното право како гранка на правото во Англија и светот

документи кој се надоврзува на Спогодбата на народот и претставува „прв пишан устав“ познат како инструментот на владеењето (Instrument of Government). Инструментот на владеење претставувал акт против апсолутната власт на монархот и власта на Парламентот. Документот бил составен од 42 члена, со кој за првпат се укинува монархијата во Англија и се воведуваат нови принципи на државна власт, каде што за првпат се воведуваат поимите република и републикански облик на управување, а воедно со Уставот на САД претставуваат едни од пократките во светот. Инструментот на владеење во себе содржи повеќе карактеристики на државна власт. Уставотворната се разликува од законодавната власт, со тоа што законодавната власт ја врши само Парламентот и притоа власта е поделена на законодавна и извршна власт. Извршната власт е сконцентрирана во инокосен или колективен орган. Во 1679 година, како акт за заштита на граѓаните од самоволно лишување од слобода кој бил составен од 20 члена е донесен Хабеас корпус акт (The Habeas Corpus Act). Со овој акт поединецот се заштитува од самоволието на државната власт и полицијата. Со одредбите на овој акт никој не можел да биде уапсен за дело кое не било предвидено со закон. Воедно секој уапсен граѓанин имал право да биде изведен пред суд за да се докаже неговото правно лишување од слобода.

Членовите од последното издание на Magna Carta од 1297 година, кои сè уште се во основата во статутарното право се:

- **член 1**, кој се однесува на слободата на англиската црква;
- **член 9** (член 13 во Повелбата од 1215 година) се однесува на прифаќањето на старите слободи на градот Лондон;
- **член 29** (член 39 во Повелбата од 1215 година) се однесува на правото на задолжително правично судење.

Влијание врз појавата на подоцнежните уставни

Magna Carta Libertatum била изворен документ на многу лица кои подоцна се обиделе да направат уставни форми на владеење, вклучувајќи го и Уставот на Соединетите Американски Држави. Британските територии, Австралија и Нов Зеланд, Канада (со исклучок на провинцијата Квебек) и поранешната Унија на Јужна Африка и Јужна Родезија, сите се свртувале кон Magna Carta и нејзиното право, и таа имала значително влијание врз државите кои еволуирале од Британската Империја. Бројни копии, познати како „егземплификации“, биле направени со секое издавање, за секој учесник да има по една копија. На пример, во случајот со Повелбата од 1215 година била направена копија за кралските архиви, една за бароните и една за секоја од четириесетте земји во тоа време. Ако некогаш постоела

една „главна копија“ на Magna Carta, тоа била онаа со печатот на кралот Јован во 1215 година, но таква до сега не е пронајдена. Постојат четири егземплификации на оригиналниот текст од 1215 година, од кои сите се наоѓаат во Англија, од кои само неколку делови се изложени.

Популарни перцепции. Симболизам и практика

Magna Carta претставува симбол на слободата, кога за првпат на граѓаните на Англија им биле признати правата против апсолутистичкиот монарх. Меѓутоа, во практика граѓаните (со исклучок на бароните и кралот) не можеле да ја користат Magna Carta во некои ситуации, односно нивниот пристап до неа бил ограничен. Исто така, Magna Carta во голем дел била копирана од Повелбата на слободите на кралот Хенри I, која го ограничувала кралот со закони кои ефективно признавале одредени слободи на црквата и благородништвото.

Велика Британија во 21 век

Во 2006 година, BBC History организирале анкета со цел да се препорача датум за Денот на Британија. 15 јуни, денот кога е потпишана оригиналната на оригиналната Magna Carta од страна на кралот Јован добила најмногу гласови, но сепак резултатот не бил обврзувачки во никаков случај, иако тогашниот прв министер Гордон Браун ја поддржувал идејата за да одреди национален ден за да се празнува британскиот идентитет. Според анкета спроведена од YouGov во 2008 година, 45% од британската јавност не знаат што е тоа Magna Carta.

Заклучок

Magna Carta, уште наречена Magna Carta Libertatum (Големата повелба на слободите), е англиска правна повелба, оригинално издадена во 1215 година. Magna Carta барала од кралот Јован на Англија да прокламира одредени права, да почитува одредени правни процедури и да прифати дека неговата волја може да се ограничи со законот. Експлицитно ги заштитува правата на субјектите на кралот и го дозволува правото на жалба против неправеден притвор. Овој важен уставен документ имал долга историја, но на крај речиси целиот бил укинат со исклучок на членовите 1, 9 и 29. И покрај сè, Magna Carta инспирирала подоцна и некои уставни документи, вклучувајќи го и Уставот на Соединетите Американски Држави. Овој документ исто така се почитува и во Соединетите Американски Држави, каде што претставува една од основите за составувањето на денешниот

Големата повелба за народите од 1215 година. Историски развој и нејзиното значење за развојот на Уставното право како гранка на правото во Англија и светот

изглед на Уставот на Соединетите Американски Држави. Во 1976 година, Велика Британија им позајмила на Соединетите Американски Држави оригинална верзија на Magna Carta од 1215 година за нивната двестегодишна прослава со Билот на правата (Bill of Rights) од 1689 година се завршува еден цел циклус започнат со креирањето на Големата повелба и почетокот на уставноста во Англија и во светот. Со последниот документ и Билот на правата Англија прераснува во уставна монархија, со што тежиштето на власта се префрла од кралот врз Парламентот. Кралот ги задржал овластувањата во формална смисла, но ја загубил власта¹⁵. Постепено принципот на уставноста, во современа смисла на зборот, можеме да го согледаме во судирите помеѓу монархот и Парламентот кој траел скоро пет века за преносот на власта, кој започнува со Големата повелба за слободите од 1215 година и завршува со Билот на правата. Притоа граѓаните биле заштитени од казни без судска одлука, истовремено имале и право јавно да го критикуваат кралот и носителите на власта без притоа да бидат одговорни за тоа. Со овој акт граѓаните добиваат и право на петиција, како облик на непосредна демократија. Од друга страна, кралот немал право да донесува нови закони, како и да менува или укинува закони и да воведува нови даноци без согласност на Парламентот. Magna Carta претставува еден од најстарите зачувани документи со уставотворно значење.

Литература:

- Шкарик, Светомир и Силјановска-Давкова, Гордана (2007). *Уставно право*. Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје.
- Поповска, Проф. д-р Билјана (2011). *Историја на правото – III дел*. 2-ри Август С – Штип.
- J.A.R, Mariot English Political Institutions – An Intrductory Study, Oxford Old School History (2009). *The Magna Carta Libertatum*. CreateSpace.
- BBC – History. *British History In Depth: King John And The Magna Carta*. http://www.bbc.co.uk/history/british/middle_ages/magna_01.shtml
- Magna Carta Institute For Human Rights And Obligations. *History: Magna Carta from 1215 onwards*. <http://www.magnacarta.com/content/history>
- Wikipedia, The Free Encyclopedia. *Magna Carta*. http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta
- Historic - UK. *The Origins Of Magna Carta*. <http://www.historic-uk.com/HistoryUK/England-History/magna-carta.ht>

¹⁵ J.A.R, Mariot English Political Institutions – An Intrductory Study, Oxford,